

The Church: Towards a common vision

http://www.oikoumene.org/fileadmin/files/wcc-main/2013pdfs/The_Church_Towards_a_common_vision.pdf

Samenvatting en reflectie van Margriet Gosker over hoofdstuk 2

Studiedag Raad van Kerken 15 maart 2013

Koningin Wilhelminalaan 6 Amersfoort

Het was de bedoeling, dat ik de tekst met een soort naïveteit zou lezen en becommentariëren met daarbij de thuisbasis in het achterhoofd. Dat is bij dit soort teksten wel moeilijk. Ik heb voor mezelf een korte samenvatting van het tweede hoofdstuk gemaakt en het lijkt me het beste, dat ik nu maar iets vertel over mijn eigen leeservaringen.

Hoofdstuk 2 heet: 'The Church of the Triune God': De kerk van de drie-enige God. Dat is best spannend. Thuis, in de eigen gemeente probeer ik - als het zo uitkomt - het belang van dogma van de drie-eenheid wel eens uit te leggen. Daar heeft men aan de basis jammer genoeg weinig oren naar. Het wordt al gauw afgedaan als een dogma, waar mensen weinig mee hebben. Toch is het voor mij een heel fundamentele geloofswaarheid, die mij er telkens weer van bewust maakt, dat God niet zomaar God is, maar de Vader van Jezus Christus en dat Jezus niet zomaar een mens is, maar de Zoon van God, die bij zijn doop de Heilige Geest ontvangen heeft. En dat de Heilige Geest van God niet zomaar iets is, maar Gods eigen spirituele kracht, die niet alleen aan Jezus werd geschonken, maar ook aan mij, aan ons allemaal als kinderen van God. Heel hoofdstuk 2 is doortrokken van de spiritualiteit van de triniteit.

Het hoofdstuk begint met de vraag onder A: Wat wil God met de kerk?

A11 Wil je dat weten, kijk dan naar de Bijbel om zo de identiteit van de kerk op het spoor te komen en bedenk dat de Heilige Geest van het begin af aan inspiratiebron is geweest en dat nog steeds is. Zo staan we met elkaar als kerk in een levende traditie.

A12 Onze kerkelijke verdeeldheid is verkeerd, maar de kerk moet ook weer niet uniform zijn. Onze onderlinge verscheidenheid is mooi, nodig en belangrijk, ja, het is een aspect van katholiciteit.

MG Er worden onder punt A allerlei Bijbelse beelden voor de kerk opgesomd. Kent iemand het beeld van soldaten voor de kerk? Staat dat ergens in de Bijbel? Ik weet het niet, ik ken het alleen van de terminologie bij het Leger des Heils.

Vervolgens gaat het onder B over de drie-enige God als koinonia.

B13 Gesteld wordt, dat de kerk geen doel in zich zelf is. Het initiatief om de kerk in het leven te roepen ligt bij de Drie-enige God, die dit doet door het zenden van de Zoon en de Geest. Je mag het zo zien, dat God koinonia in zichzelf is (in de volle en rijke gemeenschap van Vader-Zoon-Geest). Koinonia betekent niet dat kerken samengaan-om-het-samengaan, maar dat ze zich echt met elkaar verzoenen, het geloof samen delen, samen getuigen, samen eucharistie vieren en hun diaconale taak samen vervullen.

MG Dat is natuurlijk heel mooi allemaal, maar doen we dat ook? Hier wordt o.a. I Cor 10:16 genoemd, waar geschreven staat, dat het samen delen van brood en beker ons allen één maakt met Christus. Dat we dat niet kunnen (niet mogen) doen wordt in Amstelveen, Venlo en in Boxmeer niet zo goed begrepen.

B14 De tekst gaat verder met de opmerking, dat de kerk is gegrond in Gods Woord (Creatura Verbi) en dat de kerk Gods Woord eerst beluistert en dan verkondigt.

MG Dat was al eerder gezegd, maar hier wordt een speciale protestantse terminologie gebruikt.

B15 Vervolgens wordt een passage gewijd aan Maria, de moeder Gods (Theotokos). Zij staat model voor de hele kerk, maar ook voor elke individuele gelovige. Christelijk leven is het woord Gods ontvangen, het overwegen en delen, zoals Maria deed. Christus navolgen betekent ook: lijden op je nemen, geduld hebben en solidair zijn tot en met kruis en graf.

B16 Christelijk leven betekent ook met Maria en de leerlingen alles van de Heilige Geest verwachten.

MG De passage over Maria vind ik mooi, en voor protestanten het overwegen zeker waard. Oecumenisch is het ook in Amstelveen, Venlo en Boxmeer goed te gebruiken. Maar ik vind het wel apart, dat Maria hier als model van kerk-zijn wordt opgevoerd in een passage, die als subtitel heeft: de kerk van de Drie-enige God als koinonia. Maria wordt hier 'theotokos' genoemd en zo lijkt ze bijna deel uit te gaan maken van de Triniteit, die zich dan tot een Quartiteit ontwikkelt. Is dit een concessie aan katholiserende kerken, omdat er even te voren in B14 een protestantse terminologie was gebruikt?

B17 Erkend wordt, dat het verbond dat God met Israël sloot van kracht blijft, ook nadat God een nieuwe stap in het heilsplan gezet heeft. In de dood en opstanding van Christus en de zending van de Heilige Geest heeft God namelijk een nieuw verbond gesloten met heel de mensheid.

MG Gelukkig staat Gods verbond met Israël helder in de tekst.

B18 In het verbond met Abraham ligt de belofte besloten, dat alle volkeren gezegend worden, en wie Christus aanneemt deelt in de vervulling van die belofte.

MG Dat is bekende theologie, maar in moderne theologie wordt dit gegeven in twijfel getrokken. De NBV vertaalt nu: Alle volken op aarde zullen 'wensen' gezegend te worden als jij. En dat is wel wat anders. Hoe ga ik dat in Venlo en in Boxmeer uitleggen?

Blijft staan, dat de tussenmuur tussen het uitverkoren volk en andere volkeren nu is weggebroken. Christenen vormen samen een 'koninklijk priesterschap' en al naar gelang hun gaven heeft elke christen een eigen taak in de opbouw van de kerk.

B19 Er wordt gesteld, dat het hele volk van God 'prophetisch', 'priesterlijk' en 'koninklijk' is. Tegelijk wordt gesteld, dat Jezus de twaalf heeft aangesteld met het oog op het toekomstig leiderschap in de kerk. Het BEM document wordt hier uiteraard geciteerd.

MG Ik moet eerlijk zeggen, dat ik niet uit de voeten kan met theologie, die 'de twaalf' (en dat zijn allemaal mannen) zo apart zet van de andere leerlingen van Jezus, waaronder veel vrouwen. Dat loopt meestal uit op het buitensluiten van vrouwen uit de ambten. Ze worden dan niet geordineerd en niet tot bisschop worden gewijd. In Boxmeer hadden we onlangs een oecumenische dienst met drie vrouwelijk voorgangers. Dat past dus niet in dit document. We hadden in Amstelveen en in Venlo oecumenische diensten, waarbij ik de eucharistie uitdeelde. We hadden in Amstelveen en in Boxmeer oecumenische diensten, waarin samen met de parochianen en de pastoor het Heilig Avondmaal gevierd werd. Dat past dus allemaal niet in dit document.

B19 Het vervolg van het document gaat dus inderdaad over de ordinatie. Je moet geordineerd zijn om in de kerk Gods woord te mogen brengen, het geloof te onderwijzen, de sacramenten te bedienen en het leven van de geloofsgemeenschap in alle opzichten te coachen. Dit geordineerde ambt moet erkend, ondersteund en aangemoedigd worden door de geloofsgemeenschap

MG Dat is mooi natuurlijk, maar het is maar het halve verhaal. Als het goed is wordt er niet alleen aanmoediging, maar vooral ook een kritische houding van de gelovigen verwacht. Kritiek doet het ambt altijd goed. Thuis - aan de basis - weet iedereen dat maar al te goed

B20 Nu komt de drievoudige functie van het ambt ter sprake, te weten: verkondiging, sacramentsbediening en uitoefening van opzicht. Het BEM-rapport wordt geciteerd en Mt 28. Het koninklijk priesterschap van het hele volk van God is een belangrijk aspect van de kerk. Hetzelfde geldt voor het geordineerde ambt. Het één sluit het ander niet uit. Maar wie neemt nu de besluiten?

MG Opvallend is dat hier Mt 28 wordt geciteerd, namelijk dat de 'elven' (in plaats van de 'twaalven') van Jezus een opdracht kregen, die vervolgens nader wordt omschreven als een 'ambt van Woord en Sacrament en Opzicht. Dit lijkt me exegetisch nogal vergezocht. Verder is het de vraag of alleen het geordineerde ambt besluiten kan nemen (en ouderlingen en diakenen horen daar in dit document niet bij) of dat ook niet-geordineerden mogen meebeslissen. Daarover is dus nog steeds meningsverschil. De scriba PKN Arjan Plaisier noemde onlangs ouderlingen en diaken ook geordineerde ambtsdragers. Het lijkt me, dat dat oecumenisch heel moeilijk ligt.

B21 Nu worden twee belangrijke beelden genoemd: 'lichaam van Christus' (beeld van de kerk) en 'tempel van de Heilige Geest' (beeld van gelovige mensen). Het lichaam (van Christus) wordt vervuld met de kracht van de Heilige Geest. Zo worden de gelovigen (c.q. de kerk) voor hun taken toegerust. Om lid te zijn van het lichaam van Christus is geloof nodig, maar er zijn ook zogenaamde 'sacramentele inwijdingsriten'.

MG Ik snap eigenlijk niet goed, om welke 'rites or sacraments of initiation' het hier gaat. Als men de Doop bedoelt, waarom wordt dat dan niet gezegd, terwijl wél wordt gezegd, dat het deelhebben aan het lichaam van Christus telkens wordt vernieuwd door de deelname aan de Maaltijd van de Heer?

B22 Gesteld wordt dat de meeste christenen het Credo aanvaardden, inclusief de belijdenis van de éne, heilige, katholieke en apostolische kerk. Deze kenmerken van de kerk zijn kostelijk. Ze horen bij elkaar en zijn niet van elkaar te scheiden. Maar je moet er over blijven nadenken.

MG En dat doet het document dan ook. Hoor maar:

Eenheid wordt gefundeerd in het Bijbels getuigenis van de éne God, het éne apostolische geloof, het éne nieuwe leven in Christus en de éne hoop. Jezus bad om de eenheid van alle Jezus-mensen: opdat zij allen één zijn.

MG Ik had hier ook het éne lichaam verwacht en zeker ook de éne doop (Ef 4: 4-6), maar de doop wordt hier niet genoemd.

Kerkscheuringen staan haaks op deze belijdenis van Eenheid in het Credo. Het kan en mag niet zo zijn, dat de eenheid van de kerk geschonden wordt door afscheidingen. Toch ziet elke afgescheiden kerk zichzelf gefundeerd in het evangelie.

MG Rara hoe kan dat?

Heiligheid wordt gefundeerd in het Bijbels getuigenis van de heilige God. Volgens Ef. 5:27 zal de kerk heilig en zuiver zijn, zonder vlek of rimpel. De zonde weerspreekt echter die heiligheid en brengt het leven van gelovigen in diskrediet. De heiligheid van de kerk echter roept mensen op tot inkeer, bekering en hervorming.

Katholiciteit wordt gefundeerd in Gods goedheid en heilswil, die alle grenzen overstijgt en zich op alle volkeren richt. Hier wordt – zoals altijd- Ignatius aangehaald. Variaties kunnen legitiem zijn, maar ze moeten niet de kans krijgen zich tot scheuringen te ontwikkelen, want dat een ondermijning van de katholiciteit

MG In de tekst staat Smyrn. nr 6, maar volgens mij wordt nr 8 bedoeld.

Apostoliciteit wordt gefundeerd in de zending van de Zoon door de Vader. De Zoon op zijn beurt zendt apostelen en profeten uit. Clemens van Rome (rond het jaar 96) wordt hier -als altijd- geciteerd. Daarna wordt de apostolische successie ter sprake gebracht.

MG Mooi dat 'profeten' er ook bij staat, dat is niet altijd het geval.

Bij het Clemenscitaat merk ik op, dat dit m.i. niet kan dienen als onderbouwing van apostolische successie. Het idee van apostolische successie komt m.i. eerder bij Irenaeus (rond het jaar 180) en bij Cyprianus (rond het jaar 250) vandaan dan bij Clemens.¹

B23 Kerk is iets anders dan een optelsom van individuele gelovigen. Kerk is fundamenteel communio met de Drie-enige God, terwijl kerkleden tegelijk deel hebben aan het leven en de missie van de Drie-enige God. De kerk is dus zowel een menselijk gegeven als een goddelijke werkelijkheid.

B24 Maar als Kerk (met een hoofdletter) een goddelijk werkelijkheid is, kan geen mens iets aan dat instituut veranderen. Dat mogen mensen dan niet, want ze hebben die autoriteit niet.

MG Het gaat hier om 'continuity' of 'change'. Katholiserende kerken hechten vaak meer aan continuïteit. Protestantse kerken zien eerder mogelijkheden tot hervorming (change) en weten niet altijd zo precies wat Gods wil is. Het document roept ons op hier nader over te reflecteren en nieuwe criteria te ontwikkelen. Wat mij betreft zou het document hier ook mogen oproepen tot nadere reflectie over de ordinatie van vrouwen. Dat zou ook moeten, zolang er nog kerken zijn, die volhouden, dat alleen mannen geordineerd mogen worden, omdat dat conform Gods wil zou zijn.

We zijn toe aan deel C. Dit heeft drie paragrafen en een op het eerste gezicht wat onduidelijke subtitel:

De kerk als 'sign' en 'servant', 'teken' en 'dienaar' van Gods plan met de wereld.

MG Maar 'sign' komt hier maar één keer voor en 'servant' al helemaal niet.

C25 De 1e paragraaf van C zegt, dat het Gods plan met de wereld is om de hele mensheid c.q. schepping onder de heerschappij van Christus te brengen. De kerk is geroepen alle mannen en vrouwen uit te nodigen om Christus te leren kennen en lief te hebben, maar mag daarbij niet voorbij gaan aan 'elementen van waarheid en goedheid', die ook te vinden zijn buiten het christendom, in andere religies en bij mensen die geen enkele religie aanhangen.

MG Het is belangrijk, dat het document hier oog heeft voor het waardevolle in andere levensovertuigingen.

C26 De 2^e paragraaf van C spreekt over Gods plan met het 'Christus-mysterie'. De kerk valt niet samen met haar zichtbare verschijningsvorm. De aardse en geestelijke dimensies van de kerk zijn wel van elkaar te onderscheiden, maar niet van elkaar te scheiden. God schenkt ons het heil in Christus en dat vieren we in de liturgie. De kerk participeert in de missie van Christus om allen met God en elkaar te verzoenen.

C27 De 3^e paragraaf van C spreekt over Gods heilsplan, waarin de kerk als sacrament wordt gezien, namelijk als een effectief teken en middel (c.q. instrument) van eenheid. Lumen Gentium zegt, dat de kerk in Christus een 'teken' en 'instrument' is van gemeenschap met God en van de eenheid van alle mensen. Niet alle kerken spreken over de kerk als sacrament. Kerken die dat taalgebruik vermijden, geloven dat er onderscheid is tussen de kerk als geheel en de afzonderlijke sacramenten. Ook vinden ze, dat dit spraakgebruik de zonden en tekortkomingen van kerkleden zou kunnen verhullen. Daarom spreken ze liever niet over de kerk als sacrament (heilsmiddel). Het document pleit er overigens voor dit verschil niet langer als onoverkomelijk te beschouwen.

MG En dat vind ik eigenlijk ook.

Tenslotte deel D. Dit handelt over gemeenschap in eenheid en verscheidenheid

D28 Deel D begint er mee, dat het goed is, dat er allerlei verschillen en variaties zijn binnen een gemeenschap, culturele...historische.. Dat is een gave van God. Maar men moet niet de eigen interpretatie niet heilig willen verklaren.

¹ Zie mijn dissertatie pag. 64-69 (M. Gosker, *Het ambt in de oecumenische discussie*, Budapest-Amstelveen 2000).

D29 Maar de eenheid van de kerk is te belangrijk om daar op af te dingen. Gedeeld geloof in Jezus Christus, Woordverkondiging, sacramentsbediening, diaconale inzet en missionair getuigenis. het hoort allemaal q.q. bij de plaatselijke gemeente, die zelf deel uitmaakt van de kerk van alle plaatsen en tijden. Eenheid en verscheidenheid hoog in het vaandel houden is een belangrijke opdracht voor de kerk. Daarbij kan een (niet nader omschreven) ambt, dat aan de kerk geschonken is, een belangrijk middel zijn.

MG Ik denk dat hier het bisschopsambt of wellicht het Petrinisch ambt bedoel wordt.

D30 Er zijn verschillen, waarvoor oplossingen gevonden zijn, er zijn verschillen waarmee te leven valt (Apostelconvent Hand. 15), maar er zijn ook verschillen, die ontoelaatbaar zijn. Er worden voorbeelden genoemd van opvattingen die 'noodzakelijk' zijn, zoals erkenning van de godheid van Christus (theologisch) en veroordeling van apartheid (ethisch). Verschil in spiritualiteit, liturgie, kerkrecht en theologische methodiek etc. mag niet ten koste gaan van, maar dient bij te dragen aan de eenheid en de katholiciteit van de kerk.

MG Wat betreft apartheid: Goed dat dit hier zo staat, al was dat geenszins zonneklaar voor de christenen, die apartheid destijds hebben verdedigd. Wat betreft de godheid van Christus: ook dat is onder ons zeker geen uitgemaakte zaak. Hoe weten we wat al of niet 'rechtmatige verscheidenheid' (legitimate diversity) is? Zoals het document zelf al zegt, zijn er eigenlijk geen goede criteria om vast te stellen wat wel of niet Gods wil is.

Tenslotte E. Dit handelt over de plaatselijke kerken en de universele kerk

E31 Het document zegt, dat plaatselijk kerk voluit kerk is, maar niet de hele kerk is, en daarom niet los gezien kan worden van andere plaatselijk kerken. De universele kerk is meer dan de optelsom van plaatselijk kerken. Samen zijn plaatselijke kerken Kerk (en hier wordt dan een hoofdletter gebruikt), die aanwezig is en handelend optreedt in deze wereld. Katholiciteit is dus niet alleen geografisch en temporeel, maar houdt ook alle variaties en geloofsnuances in, die samen koinonia vormen.

E32 Het begrip plaatselijke kerk houdt niet altijd overal hetzelfde in. Het is niet altijd een puur geografisch begrip - *zoals bij protestanten vaak wel het geval is* - maar heeft ook te maken met de relatie tot het bisschoppelijk ambt. Dan is de vraag of het bisschopsambt essentieel is voor het kerk-zijn? En de volgende vraag is of een synodaal systeem van kerkregering een legitieme variant is.

MG Zoals iedereen begrijpt lopen de antwoorden hierop nogal ver uiteen en hier zijn we ook nog lang niet uit. Daarom roept het document iedereen op hier verder over na te denken. Ik ben bang, dat het nog wel even kan duren, voordat hier iets is opgelost.² Zou ik dat nog meemaken?

² Margriet Gosker, 'Waarom reageren Nederlandse protestanten vaak zo allergisch op de bisschop?' in: *De bisschop, kerkscheidend of kerkverenigend. Bijdragen over het bisschopsambt in de oecumene*, Delft 2002, pag. 93-101.